

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В статье рассмотрены разные подходы в трактовке понятия коммуникативная культура. Автор предлагает разработанные игры и ситуации, которые можно использовать на занятиях в высших учебных заведениях, способствующие формированию коммуникативной культуры студентов.

In article different approaches in treatment of concept communicative culture are considered. The author offers the developed games and situations which can be used on employment in the higher educational institutions, promoting to formation of communicative culture of students.

Комунікаційна культура є одним з головних показників професіоналізму сучасного спеціаліста, оскільки саме особливості спілкування та педагогічної взаємодії здійснюють вплив на формування і розвиток особистості студента, визначають характер та інтенсивність засвоєння навчальної інформації, сприяють встановленню дружніх відносин між студентом та викладачем, взаємно збагачують духовний світ.

Комунікаційною культурою та спілкуванням займалися Панферов В.Н. (виділив у спілкуванні чотири моменти та чотири підходи до вивчення спілкування), Ломов Б.Ф. (описав три функції спілкування), Якобсон Р. (виділив шість основних функцій мови), Трубецької Н.С. (ще в 40-х роках виділив три основні функції спілкування), Холідей М. (виділив сім функцій мовної поведінки), Холодович А.А. (запропонував п'ять бінарних ознак ідентифікації мовленнєвого акту), Леонт'єв А.А. (виділив характеристики спілкування), Бгажнюков Б.Х. (виділив два типи спілкування).

Звертаючись до ігрових ситуацій та гри, як засобів комунікаційної культури, ми можемо виокремити такі прізвища, як Гросс К. (у кінці ХІХ століття першим почав систематично вивчати гру), Бюлер К. (німецький психолог), Плеханов Г.В.,

Аркін Є.А., Виготський Л.С., Леонтьєв А.Н., Ельконін Д.Б. (радянські психологи).

Таким чином, ми бачимо, що тема є актуальною, нею займалися як представники Росії, так і представники зарубіжжя.

Поняття “комунікативна культура вчителя” в науково-педагогічний ужиток одними з перших увели В.А.Кан-Калік та Н.Д.Нікандров. Однак вони не конкретизували його смислове значення. Нині це поняття широко вживають як російські, так і українські дослідники, причому не тільки стосовно педагогічної діяльності, але й щодо цілого ряду професій, званих соціономними (тобто безпосередньо орієнтованих на взаємодію і спілкування з людьми).

Російські дослідники Ю.А.Гагін, В.А.Шрамм, Т.Т.Тимофеева визначають комунікативну культуру педагога як мистецтво соціальної взаємодії, опосередкованої педагогічною діяльністю і властивостями особи педагога. Саме цей підхід дозволив нам схарактеризувати комунікативну культуру вчителя як складну особистісну освіту, що визначає результативність спілкування та взаємодії педагога і учнів, яка сприяє прояву пізнавальної, інтелектуальної і духовної активності, забезпечує оптимальне вирішення завдань навчально-виховного процесу.

Аналіз літературних джерел показав, що комунікативна культура – це синтез глибоких професійних знань, особистісних якостей, умінь налагодити плідне спілкування та взаємодію з колективом і з кожним студентом зокрема.

Розглядаючи комунікативну культуру як здатність встановлювати правильні взаємостосунки, налагоджувати продуктивне спілкування і взаємодію з колективом студентів, ми виділяємо серед її складових досконалість комунікативних умінь, як вербальних, так і невербальних.

Аналіз наукової літератури дозволив дати уточнене визначення “комунікативна культура”. Так, з педагогічної позиції в процесі навчання іноземної мови комунікативна культура визначається як особистісна якість та здатність індивіда здійснювати комунікацію, адекватну певному типу ігрових ситуацій, що ґрунтується на: 1) лінгвістичних, соціокультурних, предметних, психолого-педагогічних знаннях;

2) уміннях співвідносити мовні засоби з нормами мовленнєвої поведінки, 3) значущих особистісних якостях, які формуються в процесі навчання.

Результати констатуючого експерименту вказують на те, що необхідно проводити цілеспрямовану роботу щодо формування комунікативної культури студентів. В основу розробки нашої програми лягли визначені ігрові ситуації та педагогічні ігри.

Наша дослідна робота передбачає вирішення таких навчальних завдань:

- розробити дослідно-експериментальну програму із застосуванням ігрових ситуацій, які б сприяли підвищенню рівня комунікативної культури студентів;
- розробити кілька нестандартних занять з використанням ігрових ситуацій з іноземної мови для підвищення комунікативної культури майбутніх спеціалістів.

Ми обрали тему “Київ – столиця України”, “Моє рідне місто”. Наведемо приклади з розробленої нами програми.

Ігрові вправи для навчання іншомовному спілкуванню.

А) Ігрові вправи для мовленнєвої зарядки.

Візитні картки. Мета: активізація навичок та умінь спілкуватися під час знайомства.

Хід гри: кожен гравець отримує візитну картку, у якій зазначені відомості про нього (ім'я, прізвище, хобі і т. ін.). Після світської розмови учні обмінюються візитками, на картках можуть бути зображені якісь умовні знаки або предмети, які б виконували роль підказки й опори під час спілкування.

Групове інтерв'ю. Мета: активізація взаємодії “питання – відповідь” у певних заданих умовах.

Хід гри: всі гравці запитують одного з учасників гри. Можна поставити умову, щоб гравець унікав правдивих відповідей. Потім йде обговорення інтерв'ю.

Опитування думок. Мета: практика взаємодії “питання-відповідь” й активізація розумової та мовленнєвої діяльності в заданих умовах.

Хід гри: гравці діляться на групи. Кожна група готує свою анкету відповідно до заданої теми. Потім групи виділяють

по одному представнику, який проводить опитування в іншій групі.

Характерною особливістю ігрових ситуацій на заняттях з іноземної мови є емоційна забарвленість. Це знаходить відображення у відборі лексико-граматичних засобів, у структурі реплік, в інтонаційному оформленні тощо. Справжні ігрові ситуації містять репліки подиву, захоплення, а також оцінки, розчарування, незадоволення та ін. Наприклад, при вирішенні ігрових ситуацій, які, на наш погляд, формують комунікативну культуру учня, ми використовували такі типи завдань:

- 1) висловити побажання і прореагувати на них;
- 2) погодитися / не погодитися з чимось;
- 3) висловити радість/ засмучення;
- 4) цікавитися інформацією і повідомляти інформацію з позиції того, хто відповідає, і навпаки;
- 5) звернутися з проханням, висловити готовність / відмову його виконання;
- 6) висловити свою точку зору, обґрунтувати її, щоб переконати співрозмовника;
- 7) висловити сумнів, невпевненість;
- 8) висловити схвалення / несхвалення, осуд.

Спираючись на практичний досвід ми прийшли до висновку, що при використанні ігрових ситуацій на заняттях з іноземної мови треба йти від простого до складного, від репродуктивних завдань до творчих.

Вирішення ігрових ситуацій буде сприяти своєчасному виявленню труднощів та збільшенню мовленнєвого запасу іношомовних слів. Основними якісними показниками розвитку комунікативних здібностей є сформованість умінь при вирішенні ігрових ситуацій, а саме:

- 1) уміння вживати ініціативні репліки (повідомлення, спонукання, запитання);
- 2) уміння швидко реагувати на репліки співрозмовника, використовуючи репліки, що мають різні комунікативні функції;

- 3) уміння продукувати діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих педагогічних ситуацій, педагогічних тем;
- 4) уміння в разі необхідності (нерозуміння, утруднення) ввічливо перервати аналіз ситуації і звернутися за допомогою.

На наш погляд, чим більше ігрових ситуацій буде розглянуто в ході уроку іноземної мови, тим більшою є ймовірність, що учні зможуть самостійно справитися з будь-якою реально виниклою комунікативною ситуацією.

Наприклад, на заняття з теми "Київ – столиця України" ми розглядали підтему "Архітектура Києва". Групі заздалегідь дається завдання відібрати архітектурні пам'ятки Києва, нанести їх на карті міста. Готуючись до гри, студенти повинні вивчити основні стилі архітектури.

Учитель: У Києві відбувається міжнародний конгрес юних архітекторів. Завдання першій групі: З'ясуйте, які визначні місця хочуть побачити ваші нові друзі – юні архітектори із США. Порадьте їм, як туди дістатися. Нагадайте про правила руху в Україні.

Завдання другій групі: Ви приїхали із США. Скажіть, які визначні місця Києва ви хочете побачити. З'ясуйте, як туди дістатися. Доведіть, що ви знаєте правила руху в Україні.

Вправа 1.

Учитель: Ви – іноземні туристи, які хочуть відвідати театри і концертні зали України. Я ваш гід. Скажіть мені, чим ви цікавитесь, а я порекомендую вам, куди вам краще піти в місті Києві.

P1 (a foreign tourist): I'm interested in pop music.

T. (the guide): Then I advise you to go to the "Ukraine" Palace of Culture.

Вправа 2 – на самостійне вживання мовленнєвого зразка, репліка студента – ініціативна.

Вправа 3

Учитель: Ваші іноземні друзі цікавляться, який саме спектакль /концерт буде в театрі/концертному залі, до якого ви домовилися піти. Дайте відповіді на їхні запитання, використовуючи театральну/концертну афішу:

P1: What's on the Taras Shevchenko National Opera of Ukraine on the 15th of February?

P2: Let me see. "Zaporoshian Cossak beyjnd the Danube" by Hulak-Artemovskiy.

Мета творчого рівня вправ – навчити студентів створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих їм.

Продукт мовлення учнів – діалог певного функціонального типу, що включає принаймні два (рідше три) мікродіалоги.

Отже, у навчанні з використанням ігрових ситуацій можна виділити такі рівні формування діалогічних навичок і вмінь: підготовчий або нульовий – навички реплікування; перший – уміння поєднувати репліки; другий – уміння будувати мікродіалоги; третій – уміння створювати власні діалоги різних функціональних типів. У процесі виконання нашої дослідної роботи ми дійшли таких висновків:

1. Ефективність формування комунікативної культури студентів залежить від вдало підібраних ігрових ситуацій у навчанні іноземної мови.

2. Ефективність спілкування полягає в тому, щоб студенти стали активними учасниками розмовної діяльності на занятті. Для цього педагогові потрібно вміти: оперативно і правильно орієнтуватися в постійно змінюваних умовах спілкування, знаходити відповідні комунікативні засоби, які відповідали б обставинам спілкування та індивідуальним особливостям студентів, постійно відчувати і підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні.

3. Експериментально доведено, що бесіда (усі її різновиди), питально-відповідні вправи, ігри та ін. належать до активних методів, які значною мірою впливають на формування комунікативної культури.

4. Запропонована система ігрових вправ, спрямованих на формування комунікативної культури, допомагає одночасно формувати в студентів ціннісні установки, забезпечує їх вміннями, які дозволяють ефективно реалізувати ці установки в житті, бути готовими здійснювати спілкування іноземною мовою ввічливо в певних ситуаціях.

Література

1. Бим И.Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы // Иностранные языки в школе. – 2002. – №2. – С.18-21.
2. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному языку. – М.: Просвещение, 1991. – 159 с.
3. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе: Пособие для учителя / Под ред. Е.И. Пассова, В.В. Царьковой. – М.: Просвещение, 1993.

О.В.Лисевич

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся формирования культуры педагогического общения будущих учителей, обосновывается необходимость построения диалогических учебных ситуаций.

This article reveals some questions design with the formation of the culture of pedagogical communication of the future teachers, proves the necessity of building of dialogue training situations.

Мета нашої статі полягає в необхідності вирішення проблеми формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. Побудова демократичного, гуманного суспільства вимагає високого рівня культури його учасників. Якої б сфери діяльності ми б не торкалися, зрозуміло, що успіх та результативність її залежить від культури спілкування, яка ґрунтується на здатності будувати діалог. Саме діалог є формою більш продуктивного спілкування відповідно до сучасних особистісно-розвивальних моделей навчального співробітництва, у яких учасники є активними суб'єктами діяльності.

У Державній національній програмі “Освіта” одним з головних принципів реформування освіти був визначений принцип гуманізації, який передбачає розгляд людини як найвищої цінності, розкриття її здібностей та задоволення